

Om den svarta erfarenheten

I en rad deckare har Walter Mosley etablerat sig som en av genrens bästa. Nu har han kommit ut med romanen *RL's Dream* vars ledmotiv är bluesen. Carl Rudbeck anmäler.

I en rad deckare har Walter Mosley etablerat sig som en av genrens bästa. Genom sin hjälte Easy Rawlins, som just har blivit gestaltad på film av Denzel Washington, har Mosley skildrat hur världen under 40-talet tedde sig för en svart man som egentligen bara ville leva sitt eget liv utan att ständigt blandas in i brott. Men för en svart man i en vit värld fanns knappast en sådan möjlighet.

Roman

Walter Mosley
RL's Dream
Norton, 22 dollar

Utän någon höja rösten eller bli tröttsamt didaktisk är Mosleys deckare en sällsynt lyckad kombination av underhållning och engagemang. Det är en trist sanning att de flesta deckarförfattare, även de bästa, ganska snart upprepar sig själva. Kanske har Mosley själv insett den faran eftersom hans nya bok, *RL's Dream*, är en "vanlig" roman och ämnat för blues. Huvudpersonen, Soupspoon Wise, är en gammal bluesångare som kastas ut ur sitt hyresrum.

Han räddas från att dö på trottoaren av en ung kvinna, Kiki, som också hon har sina rötter i den amerikanska södern. Soupspoon är gammal, trött och sjuk men nu får han en kort tid på sig att minnas sitt liv där den alltför överskuggande händelsen var ett kort möte med den store Robert Leroy Johnson som dog under oklara omständigheter för över femtio år sedan.

Sägner om honom är många; sålunda sägs han ha ingått en pakt med djävulen, antagligen mördades han, förgiftad av en svartsjuk man. Eller som Soupspoon säger: Han var Delta-blå från djupet av sin själ. Han var bluesen och är det idag. Hans elände hade ingen början. Och döden kunde inte lindra en sådan smärta."

Kiki ger alltså Soupspoon en ny chans och, genom ett försäkringsbedrägeri, ser hon till att han får läkarvård som förlänger hans liv några veckor och försätter honom i form att sjunga igen. Allra helst vill Soupspoon söka upp sitt förflutna, dokumentera sitt möte med den legendomsprungna RL men det finns nästan ingen kvar som minns.

Det stora ämnet för boken är emellertid bluesen som uttryck ursprungligen för en specifik svart erfarenhet men som visat sig ha global giltighet.

Mosley har en märklig förmåga att förmedla erfarenheter så att säga inifrån. I deckarna om Easy Rawlins tycker man sig plötsligt förstå de svartas socio-ekonomiska situation på ett nytt subjektivt sätt och på ett långt mycket mer handfast vis än vad sociologiska avhandlingar kan åstadkomma.

I *RL's Dream* är bluesen i Soupspoons gestalt det förkroppsligade uttrycket för den svarta erfarenheten men lika lite som i sina deckare använder Mosley pekpinnar; han låter sina romangestalter förbli individer istället för att förvandla dem till megafoner för olika politiska ideologier eller etniska grupper.

Hjälten i *RL's Dream* blir kanske till slut bluesen. Den har visat vara en enastående flexibel och utvecklingsbar musikform där inte bara bomullsplockare i den djupaste amerikanska södern utan också samtida stortadsbor har kunnat formulera något väsentligt och unikt, något som fått genklang över hela världen. Walter Mosleys djupt sympatiska roman är en hyllning inte bara till Robert Johnson utan till alla bluesångare.

CARL RUDBECK

Hem till Hades

Böcker av den nyligen bortgångne Alf Henriksson finns det gott om denna höst. Ulf Örnkloo har med välbehag läst Rim & Reson.

Alf Henriksson finns inte mer. Men hans böcker fortsätter att utkomma. Bokkatalogerna i höst vimlar av hans titlar. De tre sista delarna av "En alfabetisk upptäcktsresa från A till Ö" kommer, liksom en utökad upplaga av "Alla tider", en världshistoria från sumera 2000 år före Kristus till Sveriges inträde i Europa.

Dagsverser

Alf Henriksson
Rim & Reson
Atlantis

En anhalt på vägen är "Asken Yggdrasil, En gammal gudomlig historia", som handlar om den urordiska gudasagan. Till och med hans röst får vi höra, via kassettdävan av "Tidernas framfart", där han läser dagsverser från drygt femtio år.

Dagsversen är Henrikssons fullkomning av en litterär smägenre som inte har särskilt många framgångsrika utövare. Nästan inga, för att vara exakt. Definitionsmässigt är den en kort, rimmad och snärtig kommentar till tidens händelser och aktualiteter.

Vi ser den i en del i våra dagstidningar. Understundom kan den också höras i radio. Men den är faktiskt en ganska lokal företeelse; förekommer här och där i våra nordiska pressgrannar, i Finland och Danmark framför allt. Längre bort är dagsversen sällsynt.

Stig Dagermans så kallade "dagsedlar" är klassiska här hos oss. Tage Danielssons vill jag påstå var ännu bättre. Bland sentida dagsverspoeter kan nämnas Caj Lundgren, signaturen Kajenn i Svenska Dagbladet, och Gunnar Ljuserdahl, redaktör för Grönköpings veckoblad, var in-

riktning också ger en anvisning om själva genren.

Alf Henriksson var den bästa av dem alla, författare till bortåt 20 000 dagsverser – det var förstås inte han själv som höll räkningen – alltifrån korta och klatschiga:

Att ta reda på fakta
går sakta
men se saker i stort
går fort

till lite längre, som den om svenska sommaren:

Du trampar så lätt på smultronblom,
viol och ärenpris
Så njuter vi livets rikedom
i kvarblivna paradiser.
Vågorna vandrar mot fjärden,
ljum stryker vinden förbi
och ingen i hela världen
har kortare nätter än vi

Enkelhet och överblick. Det var två av Alf Henrikssons kvaliteter som dagsverspoet. Han hade många fler också, som en sådan måste ha, men Henriksson i särdeles hög grad. Versföterna hade han på sina fem fingrar; det sapskiska måttet satt lika guttet som sonetten: det finns vackra exempel på bådaderna i den postuma samlingen "Rim & Reson", där redan företal (som in extenso kan smygläsas på bokomslagens baksida) har senarens form. 228 dagsverser står där allt som allt, någon procent alltså, av den totala produktionen. Ja han har en om oss som jämt räknar i procent också:

Denna vana blir allt permanentare
Jaha, världen är full av procentare

slutar den. Självt slutar Alf Henriksson med en dikt han kallar "Reselivet":

Orangerarna mognar i Murcia dal, vinbergen speglas i Rhen, oceanen är blå vid Hawaii, över Prag sprider månen sitt sken
Resanensornerna lockar och ler, titta så glansfullt de trycks!
Men gubben ska fara till Hades han och titta på Lehte och Styx.

ULF ÖRNKLOO

Varför dras de svenska kvinnorna till ytterlighetspartier?

Kvinnor utan fotfäste i traditioner söker desperat sin trygghet i den nationella isolationismens och socialkonservatismens löften om ett orubbat Sörgårdsbo, skriver Lars Fimmerstad.

De häpnadsväckande höga opinionsciffrorna för de populistiska ytterlighetspartierna i svensk politik, v och mp, förbryllar. I de flesta andra stabila länder söker sig politikens ström mot mittfåran.

Kronika

Lars Fimmerstad

Ännu egendomligare framstår den avvikande svenska opinionsmiljön när man ser hur kvinnoledd den svenska opinionens svängning mot ytterligheterna är. I decennier har statsvetarna framhållit kvinnornas modererande roll i väljarkåren. Men svenska kvinnor på 1990-talet står i stället för det lättroliga draget i opinionsbildningen.

Den svenska populismen är en ny språkdräkt på en gammal företeelse – utsatta grupper re-

aktion mot skrämmande förändringar.

Allt som rör sig i tiden lever i spänningen mellan det som förblir och det som förändras. Ibland upplever vi balansräkningen mellan det vi bevarar och det förnyelsen ger oss, som positivt. Då blir vi utvecklingsvänner. Ser vi oss som förlorare blir vi reaktionärer.

Referensramar

Men utvecklingen kan också gå så fort att vi förlorar våra referensramar och inte längre förstår göra någon balansräkning. Upplevelsen av en sådan svindlande förändringstakt är vitt spridd i breda lager idag. När människan tappar fotfästet och inte längre begriper sin värld, då grips hon av fruktan. De värsta farhågorna blir sanningen om framtiden.

Fruktans politik leder in i populismen. Ett upplevt kaos skapar Weimarstämning, fundamentalism, nationalism och religiösa väckelser. Ötryggheten söker tryggheten i det arkaiska. Att fundamentalistiska rörelser idag växer sig stora i tredje världen är lättare att förstå än att de gör det i Sverige som inte för så länge sedan var ett av väster-

landets rikaste och mest högutvecklade länder.

Varför dras en så stor andel av våra kvinnor här till politiska ytterlighetsrörelser som är antimoderna och anti västerländska? Varför är just svenska kvinnor, en gång betraktade som de mest frigjorda, idag de mest engagerade i moraliska uppriktningskampanjer som gjort att Sverige är ett av de mest sedlighetsvrande länderna utanför den muslimska världen?

Kanske ligger förklaringen i att de svenska kvinnorna som grupp utsatts för ett större förändringstryck än kvinnorna någon annanstans.

Utveckling

Under tre decennier har västerlandets kvinnor tagat ut ur hemmen till det offentliga liv som tidigare var reserverat för männen. Ingenstans har den utvecklingen varit så fullständig som i Sverige. Idag är förvärvsintensiteten till och med högre hos kvinnor än män här – mot dryga 40 procent i Tyskland. Den förändring som familjen som institution har genomgått saknar motstycke i historien. Modern vid härden, mannen ute i världen. Så var det alltid tills

alldes nyligen. Förändringen till modern och fadern ute i världen och ett marginellt familjeliv på fritiden med två teoretiskt substituerbara föräldrar kan vara det mest genomgripande socialpsykologiska experiment mänskligheten inlett.

Det är ett ekologiskt ingrepp i det lilla livet med samma omskakande och oförutsägbara utgång i den sociala världen som experimentet med att öka medeltemperaturen i biosfären.

Det kan gå bra och det kan gå åt helvete. Men skredartade förändringar skapar ångest och otrygghet. I vår demokratiska överideologi framstår förändringen av kvinnorollen som önskvärd.

Önskvärda förändringar får emellertid inte endast följas som bokföras på pluskontot. Inledningsvis har de förändrade könsrollerna inte bara lett till frigörelse, de har också lett till svåra dysfunktioner i familjelivet. Skilsmässorna har exploderat och i många västerländska storstadsområden – till exempel Solna kommun – består 30 procent av hushållen av en ensam vuxen med barn, läs ensamstående mor med barn. Skinheads och Rambokillar är den nya hemlöshetens frukter.

Västerländska storstadsområ-

den har också ett anmärkningsvärt stort antal "singels" – vuxna som helt enkelt funnit det omöjligt att leva ihop med någon av det motsatta könet.

Som vid varje av en stark ideologisk kraft framdriven förändring kan ju dess perversa resultat förklaras genom att skylla antingen på det nya eller eftersläpande rester av det gamla.

Det finns ingen väg tillbaka till den arkaiska kvinnorollen. Men andra vägar tillbaka står öppna! Kvinnor utan fotfäste i traditioner söker desperat sin trygghet i den nationella isolationismens och socialkonservatismens löften om ett orubbat Sörgårdsbo.

Marknaden har blivit gynnsam för partier som odlar drömmen om det helsvenska självförsörjande folkhemmet. Tiden gynnar moraliska korståg och folkkampanjer mot utländsk påverkan och förändringar. Det pris alla svenskar får betala är opinionsframgångarna för Schyman och Schlaug.

Lars Fimmerstad